

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

مصاحبه پژوهشی؛

**بررسی وضعیت تولید نخود در کشور
(راهکارهای جهش تولید)**

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب‌سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: علی قنبری شیرسوار

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	* نکات برجسته
۲	* اولویت و ضرورت موضوع
۲	* مقدمه و طرح مسئله
۳	* ضرورت و اهمیت جهش تولید نخود در کشور
۴	* تاریخچه و سابقه کشت تولید نخود در جهان و ایران
۵	* وضعیت تولید نخود در جهان و کشورهای پیشرو
۵	* وضعیت تولید نخود در ایران
۶	* تاثیر تولید نخود در امنیت غذایی کشور
۷	* نگاه وزارت جهاد کشاورزی به افزایش تولید نخود
۷	* میزان مصرف آب در این بخش و اقدامات کاهش مصرف آب
۷	* وضعیت نهاده های تولید و شرایط دسترسی کشاورزان
۸	* وضعیت و سطح مکانیزاسیون کشت نخود در کشور
۸	* وضعیت و قیمت خرید تضمینی نخود در کشور
۸	* وضعیت واردات، صادرات و مصرف نخود در کشور
۹	* موانع و چالشهای جهش تولید نخود در کشور
۱۰	* راهکارهای جهش تولید نخود در کشور
۱۱	* میزان استفاده از فن آوری و شرکتهای دانش بنیان در تولید نخود
۱۱	* جمع بندی

*** نکات برجسته**

- ❖ حبوبات بعنوان یکی از نباتات غنی از پروتئین بعد از غلات دومین منبع مهم غذایی انسان به شمار می‌رود.
- ❖ نخود از مهمترین منابع پروتئین گیاهی در سبد غذایی خانوارهای ایرانی است. هر ایرانی سالانه ۲ کیلوگرم نخود مصرف می‌کند.
- ❖ نخود از جمله محصولات دیم است و نیاز آبی آن به شکل کامل از نزولات جوی تامین می‌گردد. نخود خاص مناطق نیمه خشک است.
- ❖ در دهه‌های اخیر سطح زیر کشت نخود در کشور حدوداً ۳ برابر شده ولی عملکرد آن از ۶۱۰ به حدود ۵۰۰ کیلوگرم در هکتار کاهش یافته است. دلیل اصلی این کاهش، اختصاص اراضی دیم و کم بازده به کشت نخود در کشور است.
- ❖ بر اساس گزارش معاونت برنامه ریزی و اقتصادی وزارت جهاد کشاورزی میزان سطح زیر کشت نخود کشور در سال زراعی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ جمعاً زراعت آبی و دیم ۵۷۹۳۲۶ هکتار و میزان تولید در این سال ۲۸۵۷۵۹ تن می‌باشد.
- ❖ بر اساس بانک اطلاعات وزارت جهاد کشاورزی در سال زراعی ۱۳۹۷-۱۳۹۸، استان‌های کرمانشاه، آذربایجان غربی، کردستان، لرستان و همدان به ترتیب با تولید ۱۰۱۷۱۸ تن و ۴۴۳۶۳ تن و ۴۰۷۵۵ تن و ۳۸۰۲۸ تن و ۱۲۴۴۷ تن نخود مقام‌های اول تا پنجم تولید نخود کشور را دارا بودند.
- ❖ یکی از بزرگترین چالش‌های نخود دخالت دولت اولاً در تعیین بسیار پایین قیمت تضمینی و اعلام آن به جامعه و ثانیاً ممنوعیت صادرات و آزادسازی واردات با تعرفه ناچیز است.
- ❖ براساس آمار و اطلاعات وزارت جهاد کشاورزی بیش از ۹۵٪ کشت نخود در مناطق سرد به صورت بهاره کشت می‌شود.

*** اولویت و ضرورت موضوع**

نخود یکی از حبوبات پرطرفدار در جامعه بشری است و از این رو سالانه بخش اعظمی از زمین‌های زارعی در جهان زیر کشت این نوع از حبوبات می‌رود درصد پروتئین موجود در نخود از گوشت بیشتر است و در شرایط توری که تهیه گوشت برای تمام اقشار جامعه امکان‌پذیر نیست، محصول نخود با قیمتی پایین می‌تواند نیاز پروتئین را رفع کند. حبوبات و از همه مهمتر نخود از جمله اقلام کشاورزی است که با همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ قیمت آن چند برابر و کمیاب شد. ادامه گرانی این گروه از مواد غذایی می‌تواند خطر حذف آن را از سبد مصرفی خانوارها به دنبال داشته باشد. به گفته مسئولان در اواسط سال ۹۸، ارزش حبوبات وارداتی از ارزش ۴۲۰۰ تومانی به ارزش نیمایی تغییر کرد، همین امر در کنار نوسانات نرخ ارز در سامانه نیما موجب افزایش قیمت این محصولات شده است.

*** مقدمه و طرح مسئله**

با توجه به افزایش جمعیت، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، عمده‌ترین مشکل این کشورها تامین مواد غذایی، خصوصاً مواد پروتئینی آنها است. نخود مهمترین گیاه از گروه محصولات مرسوم به حبوبات در کشور است و از نظر ارزش غذایی دارای پروتئین به میزان ۲۳-۱۷ درصد است. یک گیاه تثبیت کننده ازت در خاک بوده که از نظر اقتصادی و عدم مصرف کودهای شیمیایی بسیار حائز اهمیت است. نخود یک گیاه تناوبی بسیار مناسب با غلات به حساب می‌آید و می

تواند به پایداری و حاصل‌خیزی خاک کمک قابل توجهی نماید و موجب افزایش عملکرد غلات نیز بشود. این گیاه به جهت کم توقع بودن در مقایسه با مصرف نهاده‌های کشاورزی، قابلیت کشت و کار به صورت دیم و حتی در اراضی کم بازده را امکان‌پذیر می‌کند. محصول تولیدی این گیاه سهولت ذخیره و انبار کردن را داشته و قابلیت حمل و نقل و عدم آسیب‌پذیری را به همراه دارد. این محصول در اشتغال‌زایی و درآمد اقتصادی برای تولیدکنندگان دارای اهمیت است. کشور ایران نیز با توجه به جایگاه نخست کشاورزی، زمین‌های حاصلخیز و منابع آبی کاشت نخود مرسوم است و استان کرمانشاه در غرب ایران به عنوان یکی از قطب‌های تولید این نوع از حبوبات است. از این رو استان کرمانشاه علاوه بر تامین نیاز بازار سهم بالایی در صادرات محصول یاد شده به بازارهای خارجی داشته و سالانه حجم بالایی از تولیداتش روانه بازارهای عراق و افغانستان می‌شود. تولید نخود به عنوان محصولی مهم با ارزش غذایی بالا در کشور به دلیل مشکلات مختلف هر ساله دچار فراز و نشیب‌هایی می‌شود که نه تنها تولیدکنندگان بلکه مصرف‌کنندگان را هم با چالش روبرو می‌کند.

در همین راستا و برای تحلیل بیشتر ضرورت و اهمیت تولید نخود، بررسی وضعیت تولید نخود در جهان و ایران، وضعیت صادرات و واردات، موانع و چالش‌های جهش تولید و برنامه‌ها، سیاست‌ها و راهکارهای وزارت جهاد کشاورزی برای جهش تولید نخود و همچنین میزان استفاده از فن‌آوری و شرکت‌های دانش بنیان در کشت و تولید نخود، **مصاحبه‌ای با آقای ناصر مرادی، رئیس هیئت مدیره شورای ملی نخود ایران^۱** انجام شده که مهمترین بخش‌های آن در این پژوهش ارائه می‌شود.

ضرورت و اهمیت جهش تولید نخود در کشور

حبوبات به‌عنوان یکی از نباتات غنی از پروتئین بعد از غلات دومین منبع مهم غذایی انسان به شمار می‌رود. این گیاهان با تثبیت زیستی نیتروژن ضمن بهبود حاصلخیزی خاک، بصورت گیاهان پوششی و یا در تناوب با بسیاری از گیاهان زراعی در جلوگیری از فرسایش خاک موثر بوده و نقش مهمی در پایداری نظام‌های کشاورزی ایفا می‌نمایند و برای تنوع بخشی به نظام‌های کشت، مبتنی بر غلات بعنوان محصولات ممتاز در نظر گرفته می‌شوند. علاوه بر آن گیاهانی کم توقع‌اند که برای کشت در نظام‌های زراعی کم نهاده؛ مطلوب هستند از نظر اکولوژیکی و زیست محیطی ارزش مهمی در جلوگیری از افزایش آلودگی اراضی دارند. رشد جمعیت و توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور در دهه‌های اخیر باعث شده است تا مصرف مواد پروتئینی به‌ویژه گوشت قرمز افزایش چشمگیری یابد. بر این اساس افزایش تولید مواد پروتئینی به‌ویژه پروتئینهای گیاهی که منابع ارزشمندتری در تغذیه هستند اجتناب ناپذیر می‌باشد. افزایش تولید حبوبات به‌عنوان مکمل منابع پروتئینی در برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور باید مورد توجه قرار گرفته و جهش چشمگیری داشته باشد با عنایت به اینکه استان کرمانشاه بیش از ۷۰۰ هزار هکتار اراضی دیم با پتانسیل تولید مناسب دارد و محصول نخود یکی از مهم‌ترین حبوبات دیم استان کرمانشاه می‌باشد به‌طوری‌که از نظر سطح زیر کشت و تولید مقام اول کشوری دارد و حدود ۳۰٪ تولید کشور را به خود اختصاص داده است نظر به اهمیت این محصول در منطقه، ضروری است که جهت تولید بیشتر راهکارهای علمی و اقتصادی مناسب ارائه گردد که نتیجه آن جهش تولید در محصول نخود باشد. بنابر این در شرایط کنونی و با توجه به تحریم‌های ظالمانه دشمنان انقلاب به سرکردگی آمریکا، صادرات محصولات غیر نفتی نقش و اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند و از بین آن‌ها در بخش کشاورزی نخود جایگاه مهمی دارد. از طرفی صادرات نخود از گذشته در این استان متداول

^۱- این مصاحبه در تاریخ ۱۳۹۹/۰۶/۲۶ انجام شده است.

بوده و نخود کرمانشاه از شهرت جهانی برخوردار است. بنابراین با برنامه‌ریزی صحیح و اصولی در زمینه صادرات و جلوگیری از واردات بی‌برنامه، فروش نخود در بازارهای جهانی می‌تواند موجبات ارزآوری در شرایط فعلی نیز باشد.

تاریخچه و سابقه کشت تولید نخود در جهان و ایران

با توجه به افزایش جمعیت، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، عمده‌ترین مشکل این کشورها تامین مواد غذایی، خصوصاً مواد پروتئینی آنها است. نخود مهمترین گیاه از گروه محصولات مرسوم به حبوبات در کشور است. لگومها از جمله نخود از قدیمترین نباتات هستند که مورد کشت و کار انسان قرار گرفته‌اند و تاریخ آنها به عنوان نباتات زراعی به زمان نئولیتیک بر می‌گردد، یعنی زمانی که انسان از شکار و جمع‌آوری غذا به مرحله تولید مواد غذایی پا گذاشت و وارد یک زندگی بر اساس اجتماع کشاورزی و روستایی شد. به هر صورت این تغییر بین قرن پنجم و نهم قبل از میلاد افتاده و مرکز آن در خاور نزدیک در محدوده شرق کوههای زاگرس، شمال کوههای تاروس و غرب مدیترانه بود و در تحقیقات زمین شناسی آثار کشف شده در بعضی از مناطق حدود ۵۵۰۰ سال قبل از میلاد تخمین زده شده است. منشاء آن در آسیای غربی بوده و سپس به هندوستان و اروپا منتقل شده است برای این گیاه خاستگاه و مراکز مختلف در دنیا گزارش شده است.

این گیاه نمونه گرمسیری است و ۹۰ درصد از سطح زیر کشت جهانی آن در مناطق گرمسیری و نیمه گرمسیری آسیا، ۳ درصد در آمریکا و ۲ درصد در اروپا قرار گرفته است و در سال‌های اخیر وارد نواحی گرمسیر آفریقا و استرالیا نیز شده است. زراعت آن در ایران از زمان‌های قدیم متداول بوده که به استثنای نواحی مرطوب شمال در اکثر نقاط کشور کشت آن صورت می‌گیرد. دو تیپ نخود زراعی، تیپ کابلی و تیپ دسی است که در خصوصیات بذری بسیار متمایزند. تیپ دسی، کوچک، گوشه‌دار، دارای پوست زبر به رنگ قهوه‌ای تا زرد و گاهی سیاه می‌باشد در حالی که تیپ کابلی نسبتاً بزرگ، درشت و با پوست صاف و کرم رنگ می‌باشد. تیپ کابلی با مزیت درشتی دانه و سفید بودن رنگ دانه بیشتر مورد توجه جامعه بوده ولی تیپ دسی اغلب برای مصارف لپه، آرد، خمیر فلافل و... مورد استفاده قرار می‌گیرد.

آخرین آمار فائو حاکی از آن است که، استرالیا پس از هندوستان و بالاتر از کشورهای هم‌چون پاکستان و ترکیه، رتبه دوم تولید جهانی نخود را داراست. در دهه‌های اخیر سطح زیر کشت نخود در کشور حدوداً ۳ برابر شده ولی عملکرد آن از ۶۱۰ به حدود ۵۰۰ کیلوگرم در هکتار کاهش یافته است. دلیل اصلی این کاهش، اختصاص اراضی دیم و کم بازده به کشت نخود در کشور است.

* وضعیت تولید نخود در جهان و کشورهای پیشرو

۳۳ کشور در تولید نخود نقش موثر دارند که تعداد ۱۸ کشور بالای ۲۰ هزار هکتار سطح زیر کشت دارند و از نظر سطح زیر کشت کشورهای هندوستان - پاکستان - استرالیا - ترکیه - میانمار - ایران - اتیوپی - مکزیک و کانادا چشمگیر بوده به طور متوسط در سال ۱۳،۵۴ میلیون هکتار سطح زیر کشت نخود با متوسط تولید ۱۳،۱ میلیون تن با متوسط عملکرد ۹۵۵ کیلوگرم نخود در جهان تولید می‌گردد. **کشور ایران بطور متوسط ۵۵۰ تا ۶۵۰ هزار هکتار با متوسط تولید ۳۰۰ تا ۳۵۰ هزار تن تولید می‌شود که از این میزان استان کرمانشاه با سطح زیر کشت ۱۵۰ تا ۲۰۰ هزار هکتار با متوسط تولید ۸۵ تا ۱۴۰ هزار تن تولید از نظر سطح زیر کشت و تولید محصول نخود مقام نخست کشوری دارد.**

کشور	میزان تولید (هزار تن)	سطح زیر کشت (هزار هکتار)	عملکرد (کیلوگرم در هکتار)	سهم از بازار جهانی
هندوستان	۷۸۱۹	۸۳۹۳	۹۳۲	۶۴،۶۶
استرالیا	۸۷۵	۶۷۷	۱۲۹۱	۷،۲۳
میانمار	۵۵۹	۳۶۴	۱۵۳۷	۴،۶۳
پاکستان	۵۱۷	۱۰۰۵	۵۱۵	۴،۲۸
ترکیه	۴۵۵	۳۵۲	۱۲۹۴	۳،۷۶
اتیوپی	۴۴۴	۲۲۶	۱۹۶۹	۳،۶۷
فدراسیون روسیه	۳۲۰	۳۵۸	۸۹۴	۲،۶۵
ایران	۱۷۷	۴۳۳	۴۱۰	۱،۴۷
مکزیک	۱۲۲	۶۶	۱۸۳۳	۱،۰۱
ایالات متحده	۱۰۸	۷۱	۱۵۱۷	۰،۸۹
کانادا	۱۰۷	۶۰	۱۷۸۸	۰،۸۸
جهان	۱۲۰۹۳	۱۲۶۵۰	۹۵۶	

* وضعیت تولید نخود در ایران

بر اساس گزارش معاونت برنامه‌ریزی و اقتصادی وزارت جهاد کشاورزی، میزان سطح زیر کشت نخود کشور در سال زراعی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ جمعاً زراعت آبی و دیم ۵۷۹۳۲۶ هکتار و میزان تولید در این سال ۲۸۵۷۵۹ تن می‌باشد.

گزارش برآورد سطح، تولید و عملکرد محصولات زراعی نخود در سال زراعی ۱۳۹۷-۱۳۹۸

واحد: هکتار / تن / کیلوگرم در هکتار

نام محصول	سطح		تولید		عملکرد	
	آبی	دیم	آبی	دیم	آبی	دیم
نخود	۷/۲۴۸	۵۷۲/۰۷۷	۱۰/۹۸۹	۲۷۴/۷۷۰	۲۸۵/۷۵۹	۱/۵۱۶
						۴۸۰/۳

بر اساس بانک اطلاعات وزارت جهاد کشاورزی در سال زراعی ۱۳۹۷-۱۳۹۸، استان‌های کرمانشاه، آذربایجان غربی، کردستان، لرستان و همدان به ترتیب با تولید ۱۰۱۷۱۸ تن و ۴۴۳۶۳ تن و ۴۰۷۵۵ تن و ۳۸۰۲۸ تن و ۱۲۴۴۷ تن نخود مقام‌های اول تا پنجم تولید نخود کشور را دارا بودند. این در حالی است که از لحاظ سطح زیر کشت نیز کرمانشاه در سال زراعی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ با مقدار ۱۰۰۰۴۷ هکتار بیشترین سطح زیر کشت نخود دیم را به خود اختصاص داد.

برآورد سطح، تولید و عملکرد نخود در سال ۹۸-۱۳۹۷

واحد: هکتار / تن / کیلوگرم در هکتار

نام استان	سطح		تولید		عملکرد	
	آبی	جمع	آبی	جمع	آبی	جمع
کل کشور	۷.۲۴۸	۵۷۲.۰۷۷	۱۰.۹۸۹	۲۷۴.۷۷۰	۱.۵۱۶.۱	۲۸۵.۷۵۹
آذربایجان شرقی	۳۴۴	۱۹.۰۲۵	۳۹۴	۱۱.۹۰۲	۱.۱۴۳.۲	۱۲.۲۹۵
آذربایجان غربی	۸۷	۷۶.۹۱۸	۱۴۰	۴۴.۲۲۳	۱.۶۰۹.۲	۴۴.۳۶۳
اردبیل	۱۲	۵.۳۸۶	۵	۴.۴۶۶	۴۱۶.۷	۴.۴۷۱
اصفهان	۸۶۳	۲.۸۸۵	۱.۴۱۸	۹۸۹	۱.۶۴۳.۲	۲.۴۰۷
البرز	۵	۱۰	۷	۹	۱.۳۸۰.۰	۱۵
ایلام	۰	۴.۱۹۷	۰	۱.۰۰۷	۰	۱.۰۰۷
بوشهر	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تهران	۰	۴	۰	۳	۲.۵۰۰.۰	۳
جنوب کرمان	۱۸۲	۰	۲۵۶	۰	۱.۴۰۳.۸	۲۵۶
چهارمحال و بختیاری	۱۴۳	۱.۶۸۶	۲۴۳	۱.۳۴۹	۱.۷۰۰.۰	۱.۵۹۲
خراسان جنوبی	۹۸	۴۲	۱۱۳	۲۳	۱.۱۴۷.۱	۱۳۵
خراسان رضوی	۱.۳۰۸	۷.۰۱۶	۱.۸۱۱	۲.۹۵۳	۱.۳۸۴.۶	۴.۷۶۴
خراسان شمالی	۲۳۰	۶.۱۳۲	۲۷۶	۴.۱۵۱	۱.۲۰۰.۰	۴.۴۲۷
خوزستان	۲۷	۰	۲۳	۰	۸۷۱.۷	۲۳
زنجان	۱۱۱	۷.۵۰۴	۱۳۹	۳.۰۳۵	۱.۲۵۲.۳	۳.۱۷۴
سمنان	۳۳	۱۶۹	۳۹	۱۳۶	۱.۱۸۱.۸	۱۷۵
سیستان و بلوچستان	۵۸	۰	۱۰۶	۰	۱.۸۳۶.۸	۱۰۶
فارس	۸۸۶	۲.۵۰۶	۱.۴۳۳	۱.۱۳۰	۱.۶۱۷.۵	۲.۵۶۳
قزوین	۱۰۸	۵.۴۸۴	۲۱۶	۳.۵۵۴	۲.۰۰۰.۰	۳.۷۷۰
قم	۱۶۶	۰	۱۲۵	۰	۷۵۱.۹	۱۲۵
کردستان	۳۱۶	۹۹.۷۰۰	۳۲۳	۴۰.۴۳۳	۱.۰۲۰.۶	۴۰.۷۵۵
کرمان	۳۵۰	۰	۴۷۹	۰	۱.۳۶۸.۳	۴۷۹
کرمانشاه	۶۶۶	۲۰۲.۱۷۹	۱.۶۷۱	۱۰۰.۰۴۷	۲.۵۰۹.۰	۱۰۱.۷۱۸
کهگیلویه و بویراحمد	۱۸۳	۴۰۵	۱۸۴	۱۷۳	۱.۰۰۰.۵۰۵	۳۵۷
گلستان	۸۰	۸۵۰	۱۶۸	۱.۳۳۴	۲.۱۰۰.۰	۱.۵۰۲
گیلان	۰	۷۰	۰	۶۸	۰	۶۸
لرستان	۳۶۶	۱۰۴.۸۹۶	۴۶۷	۳۷.۵۶۱	۱.۲۷۵.۵	۳۸.۰۲۸
مازندران	۳۴	۸۷	۱۱۶	۱۱۸	۳.۳۹۴.۷	۲۳۴
مرکزی	۲۵۰	۹.۴۲۷	۳۰۰	۴.۱۲۴	۱.۲۰۰.۰	۴.۴۲۴
هرمزگان	۰	۰	۰	۰	۰	۰
همدان	۲۸۷	۱۵.۵۰۱	۴۶۳	۱۱.۹۸۴	۱.۶۱۶.۹	۱۲.۴۴۷
یزد	۵۶	۰	۷۵	۰	۱.۳۴۷.۰	۷۵

***تأثیر تولید نخود در امنیت غذایی کشور**

نخود از مهمترین منابع پروتئین گیاهی در سبد غذایی خانوارهای ایرانی است. هر ایرانی سالانه ۲ کیلوگرم نخود مصرف می‌کند. که در مقایسه با کشورهای قطب تولید نخود در جهان، مقدار به نسبت کمتری است. این منبع پروتئینی از فیبرها، ویتامین B9، هیدرات کربن، آهن، فسفر، منیزیم، ویتامین B، پتاسیم، زینک (روی)، پروتئین، ویتامین B6، کلسیم و اسیدهای چرب اشباع نشده پلی تشکیل شده است. البته نخود از وجود ترکیبات مغذی دیگری مانند ویتامین E، آب، ویتامین B3، سدیم، ویتامین B2، سلنیوم و ویتامین A نیز بی‌بهره نیست.

از آنجایی که این ماده غذایی حاوی فیبر است باعث دفع برخی از ترکیبات و مواد سمی از بدن شده و به این ترتیب قند و اسیدهای چرب موجود در خون را کاهش می‌دهد، نخود به دلیل دارا بودن ویتامین B9 به ساخت گلبول‌های قرمز و سفید کمک می‌کند و در جلوگیری از کم خونی و حفظ سلامت پوست نقش دارد. قابل مصرف برای همگان و برای سلامتی

انسان مفید است. فاقد اثرات جانبی است. میزان پروتئین یک هکتار نخود دیم برابر با ۵۶ راس گوسفند است. از طرف دیگر به دلیل شرایط ویژه تولید (شرایط دیم کم توقع از نظر کوددهی) مشکلاتی مثل باقی مانده سموم و تجمع عناصر سمی بالاخص نیترات را ندارند.

نگاه وزارت جهاد کشاورزی به افزایش تولید نخود

در برنامه‌های ارائه شده به وزارت جهاد کشاورزی توسعه کشت دیم به ویژه در خصوص حبوبات در دستور کار قرار گرفته است و نگاه این وزارت خانه به تولید نگاه توسعه‌ای است. اما متأسفانه بعضاً در این خصوص برنامه‌ها و دستورالعمل‌های کارشناسی نشده‌ای و گاهاً سلیقه‌ای اعمال می‌گردد که در عمل توسعه این بخش را با مشکل مواجه خواهد کرد. عمده تصمیمات گرفته شده در خصوص تنظیم بازار و ممنوعیت صادرات این محصول در برخی از سال‌ها است. ما زمانی می‌توانیم توسعه کشت داشته باشیم که شرایط درآمد اقتصادی را برای بخش خصوصی از کشاورزان تولید کننده تا تجار این کالا مد نظر قرار دهیم. در چند سال گذشته برنامه‌های توسعه کشت این محصول به خوبی پیش رفته است و شاهد افزایش نسبی تولید و تجارت این محصول بوده‌ایم. اما در سال‌های اخیر با ممنوعیت‌های مقطعی صادرات و انجام واردات با تعرفه ۵٪ و ناچیز به آن موجب افت شدید قیمت این محصول شده و تمایل کشاورزان برای کشت به شدت کاهش یافته است.

میزان مصرف آب در این بخش و اقدامات کاهش مصرف آب

نخود از جمله محصولات دیم است و نیاز آبی آن به شکل کامل از نزولات جوی تامین می‌گردد. نخود خاص مناطق نیمه خشک است. به صورتی که بارندگی‌های سالانه بیش از ۶۰۰ میلی‌متر ریسک تولید را در کشت بهاره که ارقام اصلاح شده ندارند، به شدت بالا می‌برد. نخودهای بهاره حتی با بارندگی‌های ۶۰ تا ۸۰ میلی‌متر در فصل کشت با پراکنش مناسب می‌توانند حداقل محصول توجیه پذیر را تولید کنند.

از طرفی نخود به عملیات مدیریت علمی جواب معنی‌دار می‌دهد. عملکرد هر هکتار از میانگینی ۶۰۰ کیلوگرم فعلی به ۱۵۰۰ و تا ۲۰۰۰ کیلوگرم در دیم قابل افزایش و دستیابی است.

نگهداری، جمع آوری، حمل و نقل، انبارداری، توزیع و مصرف آن آسان است و به سموم و کودهای شیمیایی نیاز نداشته و یا بسیار کم مصرف می‌شود. ارزش ریالی ۲۰۰ هزار تن نخود معادل ۶۶۰۰۰۰ تن گندم، ۷۰۰۰۰۰ تن ذرت، ۱۳۰۰۰۰۰ تن سیب زمینی، ۶۶۰۰۰۰ تن شیر، ۲۲۰۰۰۰۰ تن گوجه فرنگی است.

وضعیت نهاده‌های تولید و شرایط دسترسی کشاورزان

با عنایت به اینکه از لحاظ تغذیه‌ای نخود گیاه کم توقعی است از این نظر با توجه به کودهای شیمیایی ماکرو و میکرو و همچنین مواد تغذیه‌ای بذر مال و مایع مشکل خاصی مشاهده نمی‌گردد اما چیزی که نگران کننده است تورم و گرانی‌های حادث شده است؛ از نظر سموم از جمله سموم علف کش متأسفانه به دلیل اختصاصی بودن اینگونه سموم و مسئله تحریم و تامین ارز شاهد مشکلات فراوان بوده و همین مسئله توسعه کشت‌های پاییزه را با مشکل مواجه نموده است. دیگر مسئله قابل بیان ارقام بذری می‌باشد که تا حالا شاهد شکوفایی این بخش بوده و مرکز تحقیقات دیم کشور تعدادی بذر پاییزه معرفی نموده است اما ضروری است در معرفی بذور به صورت اقلیمی تنوع ایجاد شود و همچنین در راستای نخود آجیلی و لپه‌ای تلاش بیشتری صورت گیرد زیرا تنها یک رقم آجیلی معرفی شده و در رابطه با نخود لپه‌ای که مصرف سرانه زیادی در کشور دارد تا کنون رقمی معرفی نشده است. مهمترین مشکل نخود از نظر نهاده‌ها وجود بذر مناسب و به اندازه کافی

است. کشاورزان معمولاً از بذور خود مصرفی استفاده می‌کنند. در صورت استفاده از بذر خوب و با کیفیت تولید محصول نیز افزایش خواهد یافت.

وضعیت و سطح مکانیزاسیون کشت نخود در کشور

با توجه به فصل کشت (پاییز و زمستان و اوایل بهار) و ایام بارندگی و مرطوب بودن زمین، معمولاً کشت نخود اصولی و مکانیزه انجام نمی‌شود، هر چند ادوات مکانیزه نخود در کشور در حال ساخت و تولید است اما اگر آموزش و ترویج مکانیزاسیون نخود در بین مردم مرسوم شود، کشت مکانیزه افزایش می‌یابد اما در کل سطح مکانیزاسیون نخود نسبت به امکانات موجود رضایت بخش نیست. در خصوص مکانیزاسیون باید نخود دیم در ۲ بخش الف- نخودهای پاییزه -انتظاری و ب- نخودهای بهاره تقسیم بندی و بررسی شود.

که نخودهای پاییزه -انتظاری دارای درجه مکانیزاسیون در حدود ۲۵-۲۰ درصد بوده ولی لازم است که درجه مکانیزاسیون این بخش در راستای کاهش هزینه‌ها، افزایش یابد بخصوص در مراحل برداشت ولی متأسفانه درجه مکانیزاسیون نخود بهاره خیلی ضعیف بوده و ضروری است که تحقیقات کشور با عنایت به اقلیم‌های هر منطقه راهکار مناسبی ارائه بدهد.

وضعیت و قیمت خرید تضمینی نخود در کشور

یکی از بزرگترین چالش‌های نخود دخالت دولت اولاً در تعیین بسیار پایین قیمت تضمینی و اعلام آن به جامعه و ثانیاً ممنوعیت صادرات و آزادسازی واردات با تعرفه ناچیز است. قیمت خرید تضمینی نخود در مقایسه با هزینه‌های تولید بسیار ناچیز بوده بصورتی که قیمت نخود تضمینی در سال جاری به مبلغ ۴۶/۵۳۶ ریال در ازای هر کیلوگرم ابلغ گردیده است در صورتیکه آنالیز هزینه‌های تبعی تولید یک کیلوگرم نخود دیم بیش از ۱۰ هزار تومان است و در قیمت‌گذاری جدید با لحاظ نمودن تورم در نهاده‌ها و افزایش دستمزدها بدون شک قیمت نخود باید بالای ۱۵ هزار تومان محاسبه گردد.

وضعیت واردات، صادرات و مصرف نخود در کشور

صادرات ۵ سال اخیر محصول نخود کل کشور

ردیف	سال	وزن صادرات (تن)	ارزش دلاری
۱	۶ ماهه ابتدایی ۱۳۹۹	۱۳,۲۶۰	۸,۷۲۸,۲۰۳
۲	۱۳۹۸	۱۷,۹۵۵	۱۴,۴۴۷,۲۱۱
۳	۱۳۹۷	۵۱,۹۸۱	۸۶,۱۵۶,۷۳۲
۴	۱۳۹۶	۹,۷۳۰	۱۴,۳۸۰,۳۵۲
۵	۱۳۹۵	۱۰,۷۰۸	۱۰,۴۳۱,۵۷۲

واردات ۵ سال اخیر محصول نخود کل کشور

ردیف	سال	وزن واردات (تن)	ارزش دلاری
۱	۶ ماهه ابتدایی ۱۳۹۹	۳۸,۱۸۱	۳۰,۰۶۴,۵۳۳
۲	۱۳۹۸	۳۸,۳۴۸	۱۴,۴۴۷,۲۱۱
۳	۱۳۹۷	۷۰,۸۶۰	۸۶,۱۵۶,۷۳۲
۴	۱۳۹۶	۱۲۰,۹۰۷	۱۲۹,۳۳۴,۴۱۵
۵	۱۳۹۵	۸۹,۴۶۳	۸۶,۵۶۱,۹۹۷

۲ کیلوگرم	سرانه مصرف نخود برای هر نفر ایرانی
۱۶۳,۶۰۰ تن	میزان مصرف کشور در سال ۹۹ با جمعیت ۸۱,۸۰۰,۰۰۰ نفر
۸ کیلوگرم	سرانه مصرف نخود خانوار (متوسط هر خانوار چهار نفر)
۱۲۰۰ هزار ریال	ارزش ریالی سرانه نخود هر خانوار از قرار هر کیلو ۱۵۰ هزار ریال

موانع و چالش‌های جهش تولید نخود در کشور

- ❖ نخود یک محصول استراتژیک است که نیازمند اقدامات اساسی و برنامه‌ریزی‌های خاص است، اما این در حالیست که با وجود آنکه نخود تولیدی در استان‌های کشور از جمله کرمانشاه بهترین و باکیفیت‌ترین نوع است، ولی از نظر صادرات وضعیت مطلوبی ندارد که در این زمینه به نظر می‌رسد احداث یک پایانه صادراتی بتواند نقش مؤثری در توسعه صادرات استان ایفا کند.
- ❖ روی آوردن به صنعت عرصه صنایع تبدیلی و فرآوری در بخش کشاورزی می‌تواند با خود رونق گرفتن طرح‌های راکد کشاورزی را به همراه داشته باشد و به‌راستی که می‌تواند گامی بلند در مسیر کاهش بیکاری‌های دائمی و فصلی در مناطق روستایی، افزایش تولیدات، بهره‌وری، ایجاد فرصت‌های شغلی، تأمین نیازهای اساسی، پیوند با دیگر بخش‌های اقتصادی و کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای شود و کشور را در مسیر تأمین امنیت غذایی پیش ببرد.
- ❖ ارتقای کیفیت بسته‌بندی، فرآوری این محصول و برندسازی از جمله گام‌هایی است که می‌تواند در بازاریابی و البته صادرات محصولات کشاورزی مؤثر بوده و آن‌ها را وارد چرخه‌های درخشانی کند.

اهم موارد به اختصار عبارتند از:

اهم موارد به اختصار عبارتند از:

نظامند نبودن برنامه‌های صادرات و واردات
عدم قیمت تضمینی برابر هزینه تولید
مصرف سرانه پایین
خام فروشی
نبود صنایع غذایی و جانبی متناسب با ذائقه جامعه
اختصاص اراضی کم بازده و کوچک به کشت نخود
درجه مکانیزاسیون پایین که منجر به افزایش هزینه‌های تولید می‌گردد
گرانی و تورم لحظه‌ای در نهاده‌ها و دستمزدها
حضور کم رنگ تحقیقات در معرفی ارقام لپه‌ای و نخود بهاره مقاوم به بیماری و پا بلند
ضعف شدید بیمه محصولات کشاورزی بخصوص در زراعت نخود که درصد ریسک آن بالا می‌باشد
ضعف آموزش و ترویج یافته‌های علمی

معاونت سامی

* راهکارهای جهش تولید نخود در کشور صدا و ستا

❖ رفع مشکلات قید شده در بند بالا و همچنین آگاهی دادن به جامعه مصرف در خصوص مزایای مصرف نخود و خواص غذایی و دارویی این محصول به صورت نگرش ملی به موضوع
❖ رعایت اصول فنی عملیات آماده‌سازی زمین کشت به منظور ذخیره حداکثر رطوبت در خاک در استفاده بهینه گیاه از رطوبت خاک بسیار مهم می‌باشد. کاربرد گاوآهن برگردن‌دار موجب از بین رفتن رطوبت ذخیره شده در خاک می‌گردد. استفاده از گاوآهن قلمی، پنجه غازی برای آماده‌سازی زمین کشت می‌تواند در حفظ رطوبت خاک بسیار مؤثر باشد.
❖ از بذور اصلاح شده که بوجاری و ضد عفونی بر علیه بیماری‌های قارچی شده‌اند استفاده شود
❖ اعلام قیمت تضمینی به جای خرید تضمینی توسط دولت
❖ انتقال دانش تولید به کشاورزان برای افزایش بهره‌وری
❖ مکانیزه نمودن عملیات تولید به منظور تسهیل امر و کاهش هزینه‌ها
❖ فرهنگ سازی و آگاه سازی مردم به ارزش نخود از طریق رسانه‌های جمعی بویژه صدا و سیما

***میزان استفاده از فن آوری و شرکت‌های دانش بنیان در تولید نخود**

تاکنون شاهد حضور کم رنگ شرکت‌های دانش بنیان در شکوفایی این محصول بوده و دلیل این موضوع این است که این محصول در تعداد محدودی از استان‌های کشور تولید می‌شود، از طرفی با توجه به اینکه کشور توانایی تامین نیاز جامعه با توجه به مصرف سرانه پایین کنونی را دارد و دولت ناچار به تامین ارز و هزینه مالی برای این مسئله نمی‌باشد و همین عوامل باعث شده شرکت‌های دانش بنیان تمایلی برای ورود به این عرصه را نداشته باشند. امید است جهت ارز آوری با توجه به تحریم‌های ظالمانه شرایط توسعه این بخش با نگرش به توانایی‌های شرکت‌های دانش بنیان فراهم گردد.

***جمع بندی**

نخود یک محصول استراتژیک که نیازمند اقدامات اساسی و برنامه‌ریزی‌های خاص است، با در نظر گرفتن نقش مهم حبوبات در تثبیت ازت اتمسفری در خاک و افزایش حاصلخیزی آن، نخود زراعی، عمده‌ترین محصول مورد استفاده در تناوب زراعی محصول استراتژیک گندم در مناطق دیم کشور است. بر اساس آمار و اطلاعات وزارت جهاد کشاورزی بیش از ۹۵٪ کشت نخود در مناطق سرد به صورت بهاره کشت می‌شود. و کاهش سطح زیر کشت نخود به نوبه خود موجب افزایش سطح جاکاری‌ها در کشت گندم دیم، کاهش عملکرد و عدم پایداری تولید آن، فرسایش خاک و نهایتاً کاهش درآمد اقتصادی کشاورزان می‌شود. چهار استان کرمانشاه، آذربایجان غربی، کردستان و لرستان، جمعاً ۷۹ درصد، بیشترین میزان تولید نخود کشور را به خود اختصاص دادند. طبق این آمار عملکرد نخود کشور در اراضی آبی ۱۵۱۶ کیلوگرم و در اراضی دیم ۴۸۰ کیلوگرم در هکتار بوده است. این آمار سال‌های اخیر نشانگر افزایش چشمگیر سطح زیر کشت، میزان تولید و نیز عملکرد نخود در جهان و کاهش این مقادیر در ایران بوده که این امر به نوبه خود کاهش حاصلخیزی اراضی دیم، افزایش میزان جاکاری‌ها و در نتیجه عدم پایداری تولید در گندم را به دنبال داشته است. در حال حاضر کشت نخود اکثراً در اراضی دیم کشور به صورت بهاره و غیرمکانیزه و به جز عملیات کاشت در سطوح پائین انجام می‌گیرد. معرفی ارقام جدید نخود که دارای عملکرد بالا، قابل کشت به صورت پائیزه یا انتظاری، متحمل در مقابل بیماری برق‌زدگی، ارتفاع بوته بلند و مناسب برداشت مکانیزه و همچنین دارای دانه بازارپسند باشند، باعث خواهد شد کشت نخود در کشور در تناوب با زراعت گندم توسعه یافته و تولید آن برای کشاورزان اقتصادی و مقرون به صرفه شود.